

Strathern, Marilyn. 1999. *Property, Substance and Effect: Anthropological Essays on Persons and Things*. London: Athlone Press.

Wagner, Roy. 1981. *The Invention of Culture*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Ђуња Њаради

О којој интеграцији је реч?

Поводом књиге Рахеле Јурковић *Интеграција азиланата у хрватско друштво: културноантрополошка студија*

Загреб: Asesor 2021, 238 стр.

Истраживања миграција чији смо сведоци у другој деценији 21. века, конкретно оних које се одвијају на тзв. Балканској мигрантској рути и које се у одређеним правним оквирима дефинишу као нерегуларне, у фокусу су већине хуманистичких и друштвених научних дисциплина у државама региона. У оквире тих истраживања се могу уврстити и питања у вези са правним статусом оних миграната који су према важећој законској регулативи уврштени у категорију избеглица, као и оних који су тражиоци азила, односно азиланти (в. Stojić Mitrović 2016). Истраживања миграција и избеглица које долазе са Блиског истока и подручја Африке на просторе Западног Балкана и Европске уније не представљају посебност у оквиру културне антропологије у Хрватској. Управо супротно, културни антрополози из Хрватске се баве врло актуелним питањима која се тичу поменутих миграција, о чему између осталог сведоче конференције међународног карактера, студије и зборници радова (в. Rajković Iveta, Kelemen & Župarić-Iljić 2018).³

Књига *Интеграција азиланата у хрватско друштво: културноантрополошка студија* др Рахеле Јурковић, објављена 2021. године, у том погледу може се уврстити у претходно поменуте оквире истраживања миграција, с тим да се проблематика коју ауторка разматра сматра недовољно истраживаном у оквиру хрватске културне антропологије у садашњости (Jurković 2021). Студија Рахеле Јурковић представља измењену и допуњену верзију докторске дисертације коју је одбранила 2018. године на Одејку за етнологију и културну антропологију Филозофског факултета Свеучилишта у Загребу. Књига је подељена на шест поглавља: Увод, Методологија истраживања, Законски оквир остваривања права на азил, Интеграција – теоријске поставке, Искуства интеграције азиланата, Закључак. Осим наведених поглавља дати су: списак литературе, сажетак на енглеском и хрватском језику, као и биографија ауторке. У књизи је акценат на искуству интеграције азиланата, стога је разумљиво да поглавље у којем ауторка

---

³ Овом приликом упућујем на поменути зборник радова са међународне научне конференције одржане у Загребу новембра 2016. године на којој је учествовало и неколико сарадница Етнографског института САНУ (в. Gregurović 2016, 379–382).

анализира и интерпретира емпиријски материјал представља централни део студије.

Ауторка у књизи презентује резултате истраживања које је обављала у периоду од 2015. до 2019. године у Загребу. Хронолошки оквир истраживања се поклапа са периодом када је истраживање и обављано. Рахела Јурковић је избором речи *азилант* сугерисала да је фокус био на истраживању једног значајног аспекта миграција с почетка 21. века – то је питање азила, односно тзв. нерегуларних миграција. Азилант је термин који се у нормативним оквирима и научном дискурсу користи за мигранте који су поднели захтев за азил, али и за оне који су азил добили и самим тим одређену међународну правну заштиту у држави у којој су ту заштиту и тражили.

Ауторка нас на почетку Увода упознаје са правним и законским оквирима на основу којих су избеглице у Хрватској могле затражити и добити азил, односно међународну заштиту (Jurković 2021, 7–9). Уједно нам појашњава и значење термина избеглица, као и терминолошки апарат којег су сами саговорници користили како би појаснили свој правни статус у Хрватској (Jurković 2021, 13–14). Циљ истраживања је био „етнолошким и културноантрополошким методама пропитати како се особе које су у Републици Хрватској добиле међународну заштиту – које у књизи називам азилантима односно избеглицима – интегрирају у хрватско друштво“ (Jurković 2021, 15). Рахела Јурковић је сходно томе истраживање усмерила ка појединачним праксама и искуствима која су мигранти имали приликом доласка у Хрватску, услед тражења и чекања на азил, као и приликом процеса интеграције. Та искуства и праксе ауторка упоређује са законском регулативом помоћу које се регулишу добијање азила и интеграција, односно настојала је констатовати у ком погледу и у којој мери пракса омогућава реализацију нормативних оквира (в. Jurković 2021, 15–16, 196–197). У вези са тим сматрам значајном констатацију ауторке да се у хрватској законској регулативи „није ни одражавала свјесност да интеграција за особу почиње тренутком када она дође у Хрватску и постане тражитељ азила, а не од оног тренутка када добије азил“ (Jurković 2021, 194). Ауторка је пошла од претпоставке да „интеграција овиси о спремности друштва примитка да прихвати азиланте као њене равноправне чланове, те да овиси и о провођењу закона на начин да се њиховом примјеном интеграција олакшава и потиче“ (Jurković 2021, 15–16). У вези са тим је потребно нагласити да се интеграција азиланата сагледава „с позиције културнога антрополога“ (Jurković 2021, 11).

У истраживању је фокус био усмерен ка сагледавању конкретних резултата процеса интеграције, с тим да је ауторка узела у обзир да је тај процес и у овом случају условљен постојећим законским оквирима, односно одређеним правима која се азилантима пружају у Републици Хрватској. Спрам тога је разумљиво да су основни извори за истраживање били управо закони, као и друга правна и службена административна документа на основу којих се регулише статус лица које има међународну заштиту. Ауторка је приликом истраживања консултовала и публикације које су издале поједине институције у чијем делокругу су и питања интеграције азиланата у Хрватској у периоду од 2015. до 2019. године. Рахела Јурковић је осим тога обавила и разговоре (полуструктурирани и отворени интервју) са представницима појединих државних, али и невладиних институција и организација, као и са појединцима који су били укључени у рад са азилантима.

Ауторка је знања и искуства, која је сматрала важним за истраживање интеграције азиланата, проширила и усвојила тако што је учествовала на две летње школе (Сарајево и грчко острво Лезбос). Том приликом је посетила и избеглички камп на Лезбосу што је допринело стицању непосредних теренских искустава. Ауторки је као важан узор за писање била и књига *In Search of Respect: Selling Crack in El Barrio* америчког антрополога Филипа Бургуоза (Philippe Buurgois) (Jurković 2021, 17). Она је ауторки била од помоћи пре свега у оном делу интерпретације емпиријског материјала који се односи на питање (ре)презентације предмета истраживања, тј. презентације ставова казивача (тражитеља азила), а преваходно у оном делу њихових искустава која се могу сагледавати у контексту трауме. Ауторка је имала у плану интервјуисати мигранте оба пола, полазећи од тога да је за свеобухватнију анализу искуствене праксе подједнако важно стећи увид у искуства тражилаца азила и азиланата, како мушког тако и женског пола/рода. Међутим, испоставило се да обавити интервјуе са женама представља такорећи немогућу мисију. Стога су интервјуи обављени пре свега са мушкарцима. Медијски садржаји, пре свега они који су представљали приказ или документарни филм о казивачима са којима је ауторка водила интервјуе, представљали су такође један од извора за истраживање.

На основу постављеног и изведеног истраживања које нам Рахела Јурковић представи у поглављу о методологији истраживања, можемо закључити да је изабрала уобичајене методе рада које се најчешће примењују у етнологији и културној антропологији када је у питању теренско истраживање (в. Potkonjak 2014; Škrbić Alempijević, Potkonjak & Rubić 2016).

Основни истраживачки приступ представљају етнолошке и антрополошке квалитативне методе, с фокусом на етнографији појединачног. Теренско истраживање је омогућило прикупљање примарних извора (наративи) који су уз елементе аутоетнографије представљали основу за анализу емпиријског материјала и извођење закључака. Теренски рад није подразумевао само обављање разговора (полуструктурирани и отворени интервјуи) са казивачима, већ и примену метода опсервације и партиципације (учествовање у комуникацији између азиланата, учествовање у активностима које су они имали – нпр. попуњавање формулара итд.). Теренско истраживање је обављано углавном у Загребу и једном у Задру. Акцент је дакле стављен на посматрање са учествовањем. Ауторка наводи да је учествовала у различитим догађајима, а поготово оним у вези са интеграцијом избеглица (Jurković 2021, 27). С обзиром на то може се констатовати да је ауторка приликом планирања и обављања истраживања имала у виду сложеност проблематике којом се бавила, као и потенцијалне отежавајуће околности које су се јављале приликом спровођења самог теренског истраживања. Једна од таквих околности је била и немогућност обављања разговора (интервјуа) са мигранткињама. Како Јурковић наводи „највидљивији“ су били мушкарци који су добили међународну заштиту (Jurković 2021, 21). Важним сегментом истраживања се може сматрати и аутоетнографија коју је ауторка користила као извор. У питању су „креативни наративи обликовани на темељу ауторових особних искустава унутар једне културе, који се обрађају академским и јавним публикама“ (Goodall 2009, 9, наведено према: Jurković 2021, 25). Ауторка тему и проблематику истраживања које је обављала везано за питања азила сматра осетљивом. Како наводи „Слушати од казивача животне приче које укључују страдања њихових најближих или сазнати да вам се

казивач нашао дословно на улици јер више није могао боравити у прихватилишту за тражитеље азила (...) значи дословно ударац на емоције и немоћ реагирања...“ (Jurković 2021, 26). Неке од те врсте наратива је Рахела Јурковић врло вешто уклопила у текст и путем њих нам илустровала животне ситуације у којима су се појединци и њихове породице налазили било да је у питању место из којег су избегли или средина у којој су тражили азил. Ова сведочења на један посебан начин документују ситуације које настају када су у питању миграције које су ратом изазване, као и ситуације и животне околности у којима су се избеглице налазиле током саме миграције и оног њеног дела који се тиче постмиграцијских процеса каквим се може сматрати и процес интеграције азиланата у хрватско друштво.

Миграције које су се одвијале од 2015. године надаље представљају једну од врло актуелних тема у оквиру културне антропологије у Хрватској, о чему сведоче истраживања, радови и студије објављене у Хрватској (в. Petrović 2016; Bužinkić & Hameršak 2017; Hameršak & Pleše 2017, 101–132; Hameršak & Pleše 2018, 145–159; Rajković Iveta, Kelemen & Župarić-Iljić 2018, и др.). Питањима у вези с интеграцијом избеглица и азиланата у хрватско друштво бавиле су се и Маријета Рајковић Ивета и Рахела Јурковић (в. Jurković & Rajković Iveta 2016, 147–178; Jurković 2018, 102–121; Jurković 2019, 477–491). Књига Рахеле Јурковић у том погледу представља резултате једног дела тих истраживања и од посебног је значаја због приступа теми азила, контекста анализе емпирије и презентације добијених резултата, а свакако и због закључака који се изводе. О мигрантској кризи на простору Западног Балкана и о томе како се она рефлектовала на различитим нивоима друштвеног живота у Хрватској је писано у оквиру хрватске културне антропологије, о чему сведоче радови и студије Душка Петровића, Марије Хамершак, Иве Плеше, Јасне Чапо Змегач и др.⁴ Било би корисно када би се са научног аспекта упоредили резултати тих истраживања, која су такође обављана у периоду од 2015 до 2019. године, када је и Рахела Јурковић обављала своје истраживање, са резултатима које ауторка представља у књизи. Полазим од претпоставке да би се компарацијом поменутих резултата могао стећи нови увид у ситуације у којима су се избеглице са Блиског истока, генерално посматрајући, нашле у Хрватској. На тај начин би се додатно проширили видници и тиме стекла целовитија слика о проблематици азила у истраживаној средини, чиме би и студија Рахеле Јурковић добила једну димензију више. Према треба имати у виду да је књига конципирана тако да феномен азила у оквирима хрватског друштва представља студију случаја и самим тим је њен циљ постигнут, односно не умањује се њен значај. Књига је од посебног значаја и због правног оквира који се приказује и тумачи, а у вези је конкретно са добијањем азила у Хрватској. Ова културноантрополошка студија представља допринос антропологији миграција пре свега због анализе и интерпретације емпиријског материјала и указивања на конкретне ситуације са којима су се мигранти, конкретно тражитељи азила суочавали у настојању да стекну међународну правну заштиту и да омогуће себи и члановима својих породица остваривање права која би интеграцију у друштво пријема учинила могућом. Судећи према материјалу који нам Рахела Јурковић презентује у књизи, интеграција је процес који зависи од више фактора истовремено и није га једноставно извести у пракси упркос дефинисаним правним

---

⁴ Потпуни библиографски подаци на које упућујем су дати на крају у списку литературе.

(међународним) оквирима на које се државне институције у истраживаној средини позивају, о чему ауторка, између осталог, говори у оквиру потпоглавља „Ако немаш пријатеља, овдје можеш умријети“ (Jurković 2021, 115–124).⁵ Ауторка дакле путем емпиријског материјала и његове анализе указује на то да интеграција није потпуна (Jurković 2021, 100). Процес интеграције представља један од оних топоса о којима се увелико расправља у европским научним оквирима (в. Penninx & Garcés-Mascareñas 2016). Полазећи од тога да се у научном дискурсу могу пратити врло критички ставови према интеграцији, доводећи у питање сам процес и могућности његовог истраживања у контексту миграцијских тема (в. Spencer & Charsley 2021, 1–22), било би упутно када би се у студији на основу постојећег емпиријског материјала размотриле могућности за изналажење конкретнијих решења која би могла допринети томе да процес интеграције буде потпун.

Књига *Интеграција азиланата у хрватско друштво* говори о једном изузетно важном периоду, тј. историјском оквиру у којем су се нашле не само држава Хрватска и хрватско друштво, већ и остале државе у региону, па тако и Србија, које се налазе на тзв. Балканској рути (уп. Stojić Mitrović 2016; Stojić Mitrović & Đurić Milovanović 2019, 573–587; Jovanović Ajzenhamer 2020, 749–771). Културноантрополошка студија Рахеле Јурковић представља важан документ о мигрантској ситуацији која се одвијала не само на простору Републике Хрватске, већ и осталих држава Западног Балкана. Сходно томе њен допринос разумевању интеграције азиланата није од посебног значаја само за етнолошка и (културно)антрополошка истраживања миграција у Хрватској, већ резултати изнети у књизи представљају допринос разумевању проблематике тражења азила како у научном тако и у ширем друштвеном контексту. Књига је конципирана тако да емпиријски материјал који се у њој представља и анализира оставља простора за даља истраживања, односно може се узети у обзир као основа за истраживање ратом изазваних миграција, избеглиштва, тражења азила, трауми које су у таквим ситуацијама неминовне, постмиграцијских процеса у друштву пријема, културолошких прожимања и сл., како у оквирима етнологије и антропологије, тако и у оним друштвеним дисциплинама у којима поменути тематика улази у основне оквире истраживања. С обзиром на то, књига *Интеграција азиланата у хрватско друштво* несумњиво заслужује пажњу стручне, али и оне читалачке публике коју проблематика миграција, правног статуса тзв. нерегуларних миграната и интеграције азиланата не интересује само или првенствено са професионалног већ и са личног аспекта.

Литература

Bužinkić, Emina & Marijana Hameršak. 2017. *Kamp, koridor, granica: studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – Centar za mirovne studije – Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija.

---

⁵ Ситуацију попут ове, у одређеном погледу, бележимо и у неким другим етнолошким и антрополошким истраживањима процеса интеграције избеглица са простора Западног Балкана у друштво пријема (в. Čapo Žmegač 2003, 117–13; Đorđević Crnobrnja 2020, 79–101).

- Čapo Žmegač, Jasna. 2003. „Dva lokaliteta, dvije države, dva doma: transmigracija hrvatskih ekonomskih migranata u Münchenu.” *Narodna umjetnost* 40 (2): 117–131.
- Đorđević Crnobrnja, Jadranka. 2020. *Nismo prekidali sa Gorom. Etnicitet, zajednica i transmigracije Goranaca u Beogradu*. Beograd: Etnografski institut SANU, Posebna izdanja 93.
- Goodall, Jr. H. L. (Bud). 2009. *Writing the new ethnography*. Walnut Creek: AltaMira Press.
- Gregurović, Margareta. 2016. „Međunarodna znanstvena konferencija ‘Contemporary Migration Trends and Flows on the Territory of Southeast Europe’.” *Migracijske i etničke teme* 32 (3): 379–382. <https://doi.org/10.11567/met.32.3.5>; <https://hrcak.srce.hr/177009> (pristupljeno 25. juna 2021).
- Hameršak, Marijana & Iva Pleše. 2017. „Zimski prihvatno-tranzitni centar Republike Hrvatske: etnografsko istraživanje u slavonskobrodskom kampu za izbjeglice“. U *Kamp, koridor, granica: studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*, ur. Emina Bužinkić & Marijana Hameršak, 101–132. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – Centar za mirovne studije – Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija.
- Hameršak, Marijana & Iva Pleše. 2018. “In the Shadow of the Transit Spectacle”. In *Contemporary Migration Trends and Flows on the Territory of Southeast Europe*, eds. Marijeta Rajković Iveta Marijeta, Petra Kelemen & Drago Župarić-Iljić, 145–159. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Jovanović Ajzenhamer, Nataša. 2020. „Narativi verskih humanitarnih organizacija o edukaciji migranata u Srbiji nakon zatvaranja formalizovanog migracijskog koridora 2016. godine.“ *Glasnik Etnografskog instituta SANU* LXVIII (3): 749–771.
- Jurković, Rahela & Marijeta Rajković Iveta. 2016. „‘Okus doma’: integracija azilanata protkana transnacionalnim procesima i promicanjem kulinarskih tradicija.“ *Studia Ethnologica Croatica* 28 (1): 147–178.
- Jurković, Rahela. 2018. “The Integration of Refugees into Croatian Society. Ethnographies of Exercising Rights.” *Etnološka tribina: godišnjak Hrvatskog etnološkog društva* 48 (41): 102–121.
- Jurković, Rahela. 2019. „Migranti i sport: nogomet kao prostor integracije izbjeglica u Hrvatskoj.“ *Glasnik Etnografskog instituta SANU* LXVI (3): 477–491.
- Jurković, Rahela. 2021. *Integracija azilanata u hrvatsko društvo: Kulturnoantropološka studija*. Zagreb: Asesor 2021.
- Penninx, Rinus & Blanca, Garces-Mascarenas. 2016. *Integration processes and policies in Europe: contexts, levels and actors*. IMISCOE Research Series UvA-DARE (Digital Academic Repository) DOI: 10.1007/978-3-319-21674-4 (pristupljeno 20. februara 2019).
- Petrović, Duško. 2016. *Izbjeglištvo u suvremenom svijetu: od političkoteorijskih utemeljenja do biopolitičkih ishoda*. Zagreb: Naklada Ljevak.

- Potkonjak, Sanja. 2014. *Teren za etnologue početnike*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju.
- Rajković Iveta, Marijeta, Kelemen Petra & Drago Župarić-Iljić, eds. 2018. *Contemporary Migration Trends and Flows on the Territory of Southeast Europe*. Zagreb: Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Department of Ethnology and Cultural Anthropology. Zagreb, FF-press.
- Spencer, Sarah & Katharine Charsley. 2021. “Reframing ‘integration’: acknowledging and addressing five core critiques.” *Comparative Migration Studies* 9. <https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-021-00226-4> (pristupljeno 10. maja 2021).
- Stojić Mitrović, Marta. 2016. *Azil i neregularne migracije u Srbiji na početku XXI veka: kulturne paradigme*. Doktorska disertacija. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Stojić Mitrović, Marta & Aleksandra Đurić Milovanović. 2019. „Narativi verskih humanitarnih organizacija o edukaciji migranata u Srbiji nakon zatvaranja formalizovanog migracijskog koridora 2016. godine.“ *Glasnik Etnografskog instituta SANU* LXVII (3): 573–587. DOI: <https://doi.org/10.2298/GEI1903573S>
- Škrbić Alempijević, Nevena, Potkonjak Sanja & Tihana Rubić. 2016. *Misliti etnografski. Kvalitativni pristupi i metode u etnologiji i kulturnoj antropologiji*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju i Hrvatsko etnološko društvo.

Јадранка Ђорђевић Црнобрња